

Literatūrologinė Kosto Ostrausko variacija ir profesoriškas prisakymas

Šiame žurnalo numeryje norėta skelbti pokalbį su rašytoju Kostu Ostrausku, kuriam 2011 m. balandžio 6 d. sukako 85 metai (deja, ši sukaktis literatūros pasaulyje liko deramai nepaminėta). Tačiau sumanymui nebuvo lemta išsipildyti – 2012 m. sausio 9 d. Ostrauskas mirė. Tiesą sakant, interviu sunkiai judėjo į priekį: rašytojas noriai sutiko „išspausti pokalbį“, bet iš karto perspėjo, kad atsakymai vėluos.

Vienas pirmųjų klausimų buvęs iš daugeliui mažiau pažįstamos – literatūrologinės – veiklos, būtent 1958 m. Pensilvanijos universitete apgintos disertacijos apie Jono Biliūno laiškus Jurgiui Šauliui, – ją Ostrauskas taip komentavo:

Sakot, tai pirmoji lituanistinė tekstologinė disertacija?

Nejaugi? Sunku tikėti. Šiaip ar taip, nežinau, kiek ji iš tiesų tekstologinė, tačiau neiškenčiu „neišpažinęs“ štai ko. Ta tema buvo, galima sakyti, kompromisas. Bučiau ėmęsis „grynai“ literatūrinės temos, tačiau nulėmė universiteto bibliotekos rankraštyne esantys Biliūno rankraščiai. Tad vargau prie tos disertacijos tartum „iš pareigos“, tuo labiau kad man labiau rūpėjo kūrybinis darbas, o ne akademinės „pakopos“. Na, bet jos, ko ji būtų verta, neatsižegnoju, – vis tiek mano vaikas. (2011 06 17 Ostrausko laiškas Mačianskaitei)

Rašytojas neslėpė, kad norėtų būti klausinėjamas apie kūrybą, siūlė temas „nuo tradicijos iki modernio; žmogus istorijoje; žodis ir veiksmas; muzika ir dailė; meilės ir mirties metamorfozės; Šekspyras; teatras teatre; žiūrovo, autoriaus ir režisieriaus vaidmuo; stilius; mikrodramos“, bet jas plėtoti jau nebeturėjo jėgų. Paskutiniuose laiškuose atsiprašinėjo „užtruksiu ilgiau, gerokai ilgiau, negu tikėjau“, tačiau neprarasdavo vilties, kad pokalbis įvyksias.

Tuo metu dar nežinojome, kad rašytojas parengė spaudai net dvi knygas – *Van Gogho ausis* ir *Paskutinis kvartetas*. *Van Gogho ausis* ilgokai ieškojo leidėjo Lietuvoje ir jo nerado dėl ekonominės krizės, deja. Vykdydama vyro valią, *Van*

Gogho ausies rankraščius į LTTI archyvą atsiuntė rašytojo našlė Danutė Ostrauskienė, kitus tekstus perdavė Ostrauskų bičiulis Vytautas Lapatinskas.

Tarp rankraščių buvo įdėtas ir Aušrai Martišiūtei bei Loretai Mačianskaitei skirtas 2011 lapkričio 1 dienos laiškelis, kuriame rašytojas paaiškina paskutiniųjų leidimui parengtų rinkinių situaciją ir priduria:

Siunčiu taip pat vienaveiksmį „Lietuvių literatūros istorija“, – tai tartum mano tolimos literatūrologinės praeities variacija. Sąmoningai jo nespausdinau, tačiau neprieštaraučiau, jeigu dabar jis būtų publikuotas.

Neabejotina, kad ši „literatūrologinės praeities variacija“ bus įdomi daugeliui skaitytojų – demistifikuojantis Ostrausko žvilgsnis vienus nustebins, gal kai ką papiktins, bet ne vieną privers nusišypsoti. Dar žaviau, kad rašytojas savo tekste mini ir personažo Profesoriaus veikalą *Ketvirtoji siena*, o tai, kaip žinome, yra paties Ostrausko kritikos ir kūrybos knyga (Chicago: A. Mackaus knygų leidimo fondas, 1996).

Apie tai, kaip Ostrausko, neseniai mus palikusio rašytojo, tekstai įsiterpia į ilgąjį lietuvių literatūros kursą, dar bus daug rašoma ir diskutuojama. Galime sakyti, kad ši bene paskutinė jo drama yra kūrybinis testamentas ir prisakymas tyrinėtojams nepaversti niekieno raštų šventraščiu ir visada turėti savo nuomonę. Teisė jos neturėti paliekama tik Išnašai.

Loreta Mačianskaitė